

บทที่ 3

ว่าด้วยการดูแลตนเอง (Care of the self): การปกครองตนเองใน ปรัชญาการเมืองคลาสสิก

'I believe that the relationship between philosophy and politics is permanent fundamental.

Michael Foucault : The Ethics of the Concern of the Self.

ความเป็นมาของรูปแบบและพัฒนาการทางด้านจิตวิญญาณก่อนหน้าเพลโต

จิตวิญญาณ (soul, psyche, spirit และ mind) ที่อธิบายผ่านงานเขียนของกวีโฮเมอร์ (Homer) ซึ่งถือกันว่าเป็นตัวแทนความคิดของยุคกรีกโบราณ (archaic age)* มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณในสถานะพลังชีวิต (force) อันเป็นสิ่งสำคัญส่งผลให้มนุษย์มีชีวิตและมีการเคลื่อนไหวทางร่างกาย ช่วยในการแยกสิ่งมีชีวิตออกจากสิ่งไม่มีชีวิต นอกจากนี้จิตวิญญาณยังถูกอธิบายในลักษณะของลมหายใจ (breath of life) ที่ออกจากร่างกายของมนุษย์เมื่อตายผ่านทางรูจมูกและบาดแผล³⁸ แต่อย่างไรก็ตามในสังคมจารีตโบราณของกรีกนิยามของคำว่า 'จิตวิญญาณ' ที่เป็นภาษาเขียนสามารถสื่อสารออกมาได้หลายคำ (multiplicity) ปรากฏแหล่งที่ตั้งอยู่ในอวัยวะหลายส่วนของร่างกายมนุษย์ ตั้งแต่คำว่า 'psyche' 'thumos' หรือ 'thymos' (เทียบเท่ากับคำว่า 'spirit' ในภาษาอังกฤษ) 'menos' 'kardia' 'etor' มีความหมายถึงหัวใจอันเป็นที่ตั้งของจิต

* นักวิชาการกรีกโบราณลงความเห็นว่ายุคโบราณของกรีก (archaic age) สิ้นสุดลงที่การเกิดขบวนการโซฟิสต์ (Sophistic Movement) ประมาณศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตศักราช ซึ่งจะตามมาด้วยยุคคลาสสิก (classic age)

ที่มีโสเครตีสกับเพลโตเป็นนักปราชญ์คนสำคัญ โปรดดู E.R. Dodds, The Greeks and the Irrational. (Berkeley: University of California Press, 1968).,pp.28-50.

³⁸ Adkin, W.H. (1992) The Homeric World. In Tracy B. Strong (ed.) The Self and the Political Order. Oxford : Oxford University Press.,p26.

วิญญาณ ส่วนคำว่า ‘phrens’ มีความหมายถึงปอดอันเป็นที่เก็บและปล่อยลมหายใจ และคำว่า ‘noos’ มีความหมายถึง ‘mind’ ในภาษาอังกฤษ** ทางด้านเฟรด อัลฟอร์ด (Fred Alford) นักวิชาการทางด้านทฤษฎีการเมืองทำการอธิบายสรุปความหมายของจิตวิญญาณในยุคโฮเมอร์เอาไว้สามลักษณะ³⁹ มีรายละเอียดประกอบด้วย

1. จิตวิญญาณดำรงอยู่ในสถานะของพลังที่ช่วยให้มนุษย์ มีการเคลื่อนไหวทางร่างกาย (physical life force) การดำรงอยู่ต้องได้รับการเลี้ยงดูด้วยการบริโภคอาหาร สภาวะของจิตวิญญาณดังกล่าวมีการสูญสลายและดับลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกระงับในลักษณะที่มีความรุนแรง

2. จิตวิญญาณดำรงอยู่ในสถานะของพลังชีวิตเป็นแหล่งกำเนิดของความกล้าหาญ ความปรารถนาและความโกรธที่รุนแรง

3. จิตวิญญาณดำรงอยู่ในสถานะพลังของชีวิต เป็นศูนย์กลางของอารมณ์ความรู้สึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสนุกสนานกับความเศร้าโศกเสียใจ

นักวิชาการด้านคลาสสิกอีริก เฮฟล็อก (Eric Havelock) ตั้งข้อสังเกตถึงคำอธิบายเกี่ยวกับความหมายจิตวิญญาณของชาวกรีกในยุคโฮเมอร์ว่า เป็นคำอธิบายอันปราศจากแนวความคิดที่สื่อถึงการให้จิตวิญญาณมนุษย์มีจิตสำนึก (self-consciousness) ที่จะแสดงออกผ่านทางด้านความสามารถในการคิดเชิงเหตุผล ขณะเดียวกันนั้นยังไม่มีแยกแยะกิจกรรมทางด้านจิตใจและปัญญาความคิดออกจากกิจกรรมทางด้านอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งก็คือแนวความคิดที่ยังไม่แยกการทำงานของจิตวิญญาณ (psyche) ออกจากร่างกาย (soma) เหตุผลออกจากเรื่องของอารมณ์และความรู้สึก⁴⁰ นับเป็นประเด็นที่มีความสำคัญที่ทางผู้เขียนจะได้อภิปรายโดยละเอียดต่อไป

การรับเอาจารีตทางด้านแนวความคิดว่าด้วยจิตวิญญาณในแบบออฟิค (Orphic) กับไพธาโกเรียน (Pythagoreanism)* ถูกจัดให้เป็นแนวความคิดที่ทรงอิทธิพลต่อพัฒนาการแนวคิด

** สำหรับความหมายโดยละเอียดของคำดังกล่าวสามารถดูได้จาก F.E. Peters, Greek Philosophical Terms: A Historical Lexicon. (New York: New York University Press, 1967)., pp.166-176.

³⁹ Fred Alford. (1991) ‘The Self in Social Theory : a Psychoanalysis Account of Its Construction’ in Plato, Hobbes, Locke, Rawls and Rousseau. New Haven : Yale University Press., pp.54-55.

⁴⁰ Eric Havelock. (1986) The Muse Learn to Write : Reflection on Orality and Literacy from Antiquity to the Present. New Haven : Yale University Press., p.197.

* I.M. Crombie (ไอ.เอ็ม.ครอมบี) เรียกแนวคิดทั้งสองว่าเป็น ‘รหัสยนิยม’ (mysticism) ส่วนการรับอิทธิพลความคิดดังกล่าวแบ่งเป็นสองกระแส โดยกระแสแรกวิเคราะห์ว่าเพโลโตรีบเอามาจากบุคคลที่อยู่ในดวงของโสเครตีส ส่วนอีกกระแสหนึ่งอธิบายว่าเพโลโตรีบได้รับมาเมื่อครั้งที่เดินทาง

จิตวิญญาณของเพลโต โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในแบบออพิก (Orphic) เริ่มต้นการอธิบายจิตวิญญาณมนุษย์ที่มีความเป็นอมตะ อยู่ในลักษณะที่แยกขาดออกมาได้ (detachable soul)** โดยแบ่งจิตวิญญาณแยกออกมาจากร่างกาย ในฐานะที่ร่างกายเป็นที่ตั้งและที่มาของความปรารถนาที่ได้เกิดดับอยู่ตลอดเวลา ขณะที่จิตวิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่ดับสิ้นหรือสูญสลายหายไป แม้ว่าชีวิตของบุคคลผู้นั้นตายลง ดังนั้นร่างกายจึงเป็นเพียงสถานที่กักขังจิตวิญญาณเอาไว้

แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่แตกต่างออกไปจากจารีตในแบบโฮเมอร์ริคเดิม อันจะเป็นการปูทางไปสู่การแยกจิตวิญญาณออกเป็นสามส่วน หรือมีชื่อเรียกว่า ‘ไตรลักษณ์จิต’ (tri-partite soul) เริ่มต้นขึ้นที่เพลโต สำหรับแนวคิดในแบบไพธาโกเรียน (Pythagoreanism) ได้อธิบายเพิ่มเติมด้วยการขยายความว่าจิตวิญญาณมีความเป็นอมตะ (immortality) แต่ถูกกักขังอยู่ในร่างกายทำให้พิจารณาร่างกายเปรียบเสมือนหลุมฝังศพ นอกจากนี้จิตวิญญาณสามารถระลึกเรื่องราวในอดีตและชีวิตที่ผ่านมาได้ (recollection or anamnesis) โดยแนวคิดดังกล่าวถูกทางด้านเพลโตนำมาพัฒนาไปสู่แนวคิดทฤษฎีความรู้ของแบบ (knowledge of Form or Eide) ขณะเดียวกันมีความเกี่ยวข้องไปถึงการตอบคำถามเกี่ยวกับจิตวิญญาณของโสเครตีส ภายหลังจากความตายจากการดื่มยาพิษว่ามันยังคงเป็นจิตวิญญาณของโสเครตีส ในฐานะปัจเจกบุคคลอยู่ต่อไปอีกหรือไม่ หรือจิตวิญญาณได้เกิดการกลายสภาพเหมือนกับจิตวิญญาณโดยทั่วไป (generic soul)⁴¹

ไปเยื่อนิตาลีและซิซิลี (Sicily) ภายหลังจากความตายของโสเครตีส (โปรดดู I.M. Crombie. An Examination of Plato's Doctrines 1. Plato on Man and Society. (London: Routledge & Kegan Paul, 1962).,pp.1-9.

**แนวคิดในแบบออพิก (Orphic) ได้แยกตัวตน (self) ออกจากร่างกาย (body) ซึ่งประกอบขึ้นด้วยความปรารถนา ต่อมาถูกเพลโตพัฒนาให้มันมีความซับซ้อนที่นอกจากจะแยกจิตวิญญาณ (soul) ออกจากร่างกายแล้ว (body) ยังได้ใส่ความปรารถนา (appetites) เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิญญาณ อันเป็นที่มาของความขัดแย้งภายในระหว่างส่วนต่างๆของจิตวิญญาณ (mental conflict) (โปรดดู Fred Alford. The Self in Social Theory: A Psychoanalysis Account of its Construction in Plato, Hobbes, Locke, Rawls and Rousseau. (New Haven: Yale University Press, 1991) chapter 3-4.

⁴¹McCabe, M.M. (1999) Plato's Individual. New Jersey : Princeton University Press.,p.264.

พัฒนาการของจิตวิญญาณในเงื้อมมือโซฟิสต์-โสเครตีส ผู้จุดคบเพลิงแห่งจิตวิญญาณ

นักวิชาการด้านคลาสสิก อี.อาร์.ดอดด์ส (E.R. Dodds) อธิบายถึงบรรยากาศทางด้านภูมิปัญญาที่เพลโตได้สัมผัสและเติบโตขึ้นมาว่า ‘เพลโตบุตรของยุคแห่งความรู้แจ้งในทางภูมิปัญญา’^{*} เติบโตขึ้นมาภายใต้แนวคิดอันน่าภาคภูมิใจในความเชื่อมั่นถึงศักยภาพจิตวิญญาณของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นด้วยภูมิปัญญา ความคิดอันมีเหตุผล และคุณธรรม (arete) ซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้ได้มีส่วนสำคัญสร้างให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (rational being)⁴² ขณะเดียวกันพัฒนาการทางสังคมการเมืองในนครรัฐเอเธนส์ กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อทางด้านภูมิปัญญาและโลกทัศน์ที่เริ่มจะสลัดออกจากความเชื่อ คำอธิบายในแบบจารีตนิยม (mythos) ที่อ้างอิงอยู่กับเจตจำนง กำลังและความสามารถของเหล่าเทพเจ้า มาสู่แนวความคิดและโลกทัศน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักเหตุผล (logos) เพื่อใช้อธิบายและเข้าใจโลกและตัวมนุษย์เอง นอกเหนือไปจากแนวคิดในทางจิตวิญญาณดังกล่าวแล้ว ข้อสังเกตจากฝั่งของนักวิชาการผู้คลุกคลีอยู่กับงานเขียนของเพลโตอย่าง เจ.บี.สแกมป์ (J.B. Skemp) ปรากฏอยู่ในบทนำของ The Statesman ตั้งข้อสังเกตถึงการอุปมาเปรียบเทียบของไพธาโกรัส (Pythagoras) ได้กล่าวถึงมนุษย์สามประเภทที่เข้ามาชมการแข่งขันกีฬา จะมีอิทธิพลต่อการแบ่งจิตวิญญาณของมนุษย์ออกเป็นสามประเภทของเพลโตในเวลาต่อมา โดยมนุษย์สามประเภทประกอบขึ้นด้วยพ่อค้า ที่วัตถุประสงค์ในการเข้ามาชมการแข่งขันกีฬาเพื่อการพนัน ทางฝ่ายตัวนักกีฬาเข้าแข่งขันเพื่อชัยชนะพร้อมชื่อเสียงเป็นรางวัล และนักปราชญ์ที่เข้ามาในสนามแข่งเพื่อชมและเรียนรู้เข้าใจเกมการแข่งขัน⁴³

ในขณะที่โปรทาโกอรัส (Protagoras) คือโซฟิสต์* (Sophists) รุ่นแรกผู้มีความเชื่อว่า ‘คุณธรรม’ (arete) เป็นสิ่งที่สามารถสั่งสอนและปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับตัวบุคคลต่างๆได้ โดยคุณธรรม

* ‘Enlightenment’ หรือยุคแห่งความรู้แจ้งในทางภูมิปัญญาของกรีกโบราณ เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาประมาณ 6 B.C. ประกอบขึ้นด้วยนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์จากดินแดนไอโอเนียน (Ionian) อย่างเฮครเตตัส (Hecataeus) ซีโนฟานีส (Xenophanes) เฮราคลิตัส (Heraclitus) อานักซาโกรัส (Anaxagoras) และดีโมคริตัส (Democritus) ในฐานะตัวจักรสำคัญทำการขับเคลื่อนด้านความรู้และภูมิปัญญา

⁴²Eric Dodds. (1968) The Greeks and the Irrational. Berkeley : University of California Press.,p.208.

⁴³Plato. (2002) The Statesman. Translated with introductory Essay and Commentary by J.B. Skemp. London : Bristol Classical Press.,p.37.

* ฮิวท เทเรเดนนิค (Hugh Tredennick) อธิบายความหมายไว้ในส่วนคำนำของหนังสือ ‘The Last Days of Socrates’ หมายถึงคนมีปัญญา ไม่จำกัดว่าต้องเป็นนักปรัชญาหรือนักวิทยาศาสตร์ ดำเนินตนอยู่ในลักษณะของการเป็นครูอาชีพที่เดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ (professional itinerant teachers) หลายคนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ขณะที่คณาจารย์ที่เหล่าโซฟิสต์มอบไว้ให้กับวงการปัญญา คือการปลูกเร้าความใคร่เรียนรู้ การกระตุ้นให้เกิดมุมมองที่ใหม่ มีความแตกต่างไปจากของเดิม แต่มักจะถูกเข้าใจผิดว่าเป็นพวกบ่อนทำลายศรัทธา ความ

ในความหมายใหม่นี้มาจากการวิพากษ์ความเป็นจารีตประเพณี (nomos) ซึ่งจะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า ศิลปะการมีชีวิต (art of living) และติดตามมาด้วยการยกระดับชีวิตของบุคคลผู้นั้น ประเด็นดังกล่าว นับได้ว่าเป็นการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางด้านจริยธรรมของกรีกโบราณ⁴⁴ ด้วยเหตุผลว่าแนวคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในเชิงที่คัดง้างขัดแย้งกับแนวคิด คำอธิบายในแบบจารีตนิยมที่มีมาก่อนหน้าโดย พิจารณาเรื่องของคุณธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดและสร้างให้กับมนุษย์มาจากภายนอก ซึ่งหมายถึงการที่ มนุษย์ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพระเจ้าหรือเหล่าเทพเจ้าต่างๆ ที่ชาวกรีกโบราณบูชาและนับถือ กัน ประกอบกับกฎเกณฑ์ของความเป็นผู้ดีตระกูลสูง (nobleness) ในสังคมอภิชนา-ธิปไตยของโฮ เมอร์กำหนดให้คุณธรรมเป็นเรื่องของการสืบทอด การรักษาเอาไว้ของชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ที่ ปรากฏออกมาเป็นเรื่องของความกล้าหาญ ความร่ำรวยมั่งคั่ง ชื่อเสียงเกียรติยศ และทักษะในการทำ สงคราม เพราะฉะนั้นคุณธรรมในจารีตแบบโฮเมอร์จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอบรมสั่งสอนสอนกันได้⁴⁵

นอกจากนี้แนวคิดของขบวนการโซพิสตีในเรื่องการแยกโลกของ ‘ธรรมชาติ’ (physis) ออก จากโลกของ ‘จารีตประเพณี’ (nomos) ซึ่งในส่วนของความเป็นจารีตประเพณีถูกนำมาอธิบายว่าเป็น สิ่งที่มนุษย์กำหนดและคิดค้นสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักการและกฎเกณฑ์ใช้กำหนดการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นนัยสำคัญก็คือแนวคิดที่ปฏิเสธและคัดค้านคำอธิบายที่มีมาก่อนหน้าในยุคโฮเมอร์ ที่มีความเชื่อ ว่า ‘ระเบียบแบบแผนทางศีลธรรม’ (moral order) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างแนบแน่นไม่สามารถแยก ขาดจาก ‘ระเบียบแบบแผนทางธรรมชาติ’ (natural order)^{**} ดังนั้นเมื่อถึงเวลาที่มนุษย์สามารถตัด ขาดและแยกตัวเองออกมาจากกฎเหล็กของธรรมชาติและจักรวาล ทำให้มนุษย์ต้องสร้างคำอธิบาย ทางด้านจริยศาสตร์ชุดใหม่ขึ้นมาให้กับตัวเองและรวมไปถึงสังคมการเมือง

การพัฒนาจากสังคมภาษาพูดไปสู่สังคมที่ใช้ภาษาเขียน (orality to literacy) ในสังคมกรีก โบราณถือเป็นการปฏิบัติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นักวิชาการอย่างอีริค เฮฟล็อค (Eric Havelock) อ้าง

เชื่อที่เป็นรากฐานของสังคม ค่านิยมซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับนับถือกัน โดยผ่านการสั่งสอนในเชิงอัตวิสัย (subjective) สร้างมุมมองใน แบบสัมพัทธนิยม (relativism) ให้ความรู้หรือสั่งสอนเพื่อนำไปปฏิบัติใช้จริงได้ มุ่งเน้นไปที่การผลิตให้ผู้เรียนเกิดความฉลาด มีไหวพริบและ ประสิทธิภาพมากกว่าการเข้าถึงปัญญา ความรู้ที่ลึกซึ้งและความดี เหล่าโซพิสตีจะเรียกเก็บเงินค่าบริการในความรู

⁴⁴Dodds., Ibid,p.184.

⁴⁵Adkins., Ibid,pp.158-159.

^{**}อลาสแตร์ แม็คอินไทร์ (Alasdair MacIntyre) นักปรัชญาสายอนุรักษนิยม อธิบายว่าภายใต้แนวคิดแบบโฮเมอร์ มนุษย์ที่กระทำตามเจตจำนงถือ ว่าเป็นบาป เนื่องจากไปละเมิดระเบียบแบบแผนทางศีลธรรมของจักรวาล และจะโดนลงโทษแก้แค้นโดยเทพเจ้า (Nemesis) (โปรดดู Alasdair MacIntyre. A Short History of Ethics. (London: Routledge, 1998).,p.9.

ว่าถ้าปราศจากการปฏิวัติวิทยาการแห่งสื่อความคิดเกี่ยวกับงานเขียนวรรณกรรมและศาสตร์ต่างๆ แทนจะเป็นสิ่งที่คิดไม่ได้เอาเลยทีเดียว การปฏิวัตินี้ดังกล่าวนั้นเกิดช่วงราวๆทศวรรษแห่งปี 440-430 ก่อนคริสต์กาลสู่สังคมภาษาเขียนมาถึงสมัยเพลโต การพัฒนาเป็นสังคมภาษาเขียนก็มีความชัดเจน ดังที่สะท้อนออกในงานของเพลโต โดยภาษาเขียนสามารถสร้างระบบความคิด การประดิษฐ์ภาษาในเชิงแนวคิด (conceptual language) คือสิ่งที่ช่วยรองรับระบบความคิดในเชิงปรัชญาให้เกิดตามมา (system of philosophic thought) นอกจากนี้สิ่งที่เห็นได้เด่นชัดคือภาษาที่ใช้ในงานของ Homer และ Hesiod ใช้อธิบายโลกทางกายภาพ (the physical cosmos) รวมไปถึงลักษณะทางกายภาพของสรรพสิ่งอย่างเช่นร่างกาย พื้นที่ การเคลื่อนที่ การเปลี่ยนแปลงและปริมาณ แต่เมื่อพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาสู่ภาษาเขียนสามารถอธิบายโลกทางศีลธรรม (the moral cosmos) บังเกิดคำศัพท์ที่มีแนวคิด การให้ค่าในทางศีลธรรม ความยุติธรรม ความถูกต้อง ความดี การทำหน้าที่ ความสามารถ เกิดขึ้นตามมา⁴⁶

การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงและสร้างแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของมนุษย์ขึ้นมาใหม่ของอารยธรรมกรีกโบราณในช่วงศตวรรษที่ห้าก่อนคริสต์กาล ไม่สามารถสมบูรณ์ขึ้นได้หากไม่กล่าวถึงนักปราชญ์อย่างโสเครตีส ความสำคัญของโสเครตีสในฐานะผู้เปลี่ยนแปลงแนวคิดมองเห็นได้จากคำอธิบายของอริสโตเติลว่าโสเครตีสส่วนใหญ่นวนายอยู่กับเรื่องของจริยธรรมได้ปฏิเสธการศึกษาโลกทางกายภาพ* โสเครตีสพิจารณาการศึกษาหาความรู้ของนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติจากดินแดนไอโอเนียน (Ionian) ทั้งก่อนหน้าและอยู่ร่วมสมัยกับเขาเป็นการศึกษาสนใจสิ่งที่อยู่รอบๆและภายนอกตัวมนุษย์ และเป็นเพียงการศึกษาในแบบการคาดคะเนของสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของผู้คนได้⁴⁷

ขณะที่นักประวัติศาสตร์ซีโนโฟน (Xenophon) อธิบายเรื่องความสนใจใคร่รู้ของโสเครตีสได้จำกัดและมุ่งมั่นอยู่แค่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นโดยผ่านการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในเชิงจริยศาสตร์ อันได้แก่ แนวคิดกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับผู้อื่น ที่จะต้องเริ่มต้นขึ้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับตัวของเขา

⁴⁶Havelock.,Ibid,pp.1-3.

*ข้อความภาษาอังกฤษมีอยู่ว่า ‘...seeking the universal in these ethical matters, and fixed thought for the first time on definitions.’ Aristotle. Metaphysics, 1941: 987b-5.

⁴⁷Cornford. F.M. (1972) Before and After Socrates. London : Cambridge University Press.,p.32.

เองเสียก่อน ซึ่งก็คือการหันมาให้ความสำคัญ ความสนใจแก่จิตวิญญาณ อันได้แก่ เรื่องของ ‘การดูแลจิตวิญญาณ’ (care of the soul) ประเด็นดังกล่าวทางด้านนักวิชาการด้านทฤษฎีการเมืองอย่าง ยอร์ช กลอสโซ (George Klosko) อธิบายถึงคุณสมบัติในทางจิตวิญญาณของโสเครตีส ที่มีอิทธิพลสร้างให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์ที่เกิดมีสำนึกในทางศีลธรรมเอาไว้ว่า⁴⁸

1. จิตวิญญาณในสถานะเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ โดยจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่มาก่อนและมีสถานะอยู่เหนือร่างกาย (body)
2. จิตวิญญาณในสถานะที่สร้างให้มนุษย์มีความคิด ที่เกิดมาจากความสามารถในทางสติปัญญา
3. จิตวิญญาณในสถานะทำให้มนุษย์มีสำนึกและเกิดความรู้ในทางศีลธรรม ที่จะนำมาสู่ความสามารถเรื่องการตัดสินใจในเชิงคุณค่าต่อสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมการเมือง
4. จิตวิญญาณในสถานะที่ทำให้มนุษย์มีความตระหนัก (self-recognition) เกิดขึ้นกับตัวของตัวเอง ในฐานะสิ่งที่เป็นอยู่และควรจะเป็น

ดังนั้นภาระกิจของโสเครตีสเริ่มต้นขึ้นด้วยการสร้างองค์ความรู้ทางจิตวิญญาณ โดยการให้ชาวเอเธนส์หมั่นสำรวจเฝ้าดูจิตวิญญาณของตัวเองให้คงความสมบูรณ์ (perfection) ผ่านทางคำพูดในลักษณะของการเปิดดวงตาให้แก่จิตวิญญาณของผู้ฟังว่า ‘จงรู้จักตัวเอง’ (know thyself)* อันเป็นสิ่งที่ต้องกระทำผ่านการมีความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเองมาเสียก่อน โดยก่อนหน้าที่บุคคลผู้นั้นจะมีความรู้เกี่ยวกับตัวเองได้ เขาจะต้องตระหนักกับรู้ว่าความรู้ชนิดใดคือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวเองและจิต

⁴⁸Georg Klosko. (1993) History of Political Theory : An Introduction. Cambridge : Cambridge University Press.,pp.39-40.

*นิยามของ ‘know thyself’ เป็นคติพจน์ปรากฏอยู่ ณ วิหารเดลฟี (Delphic) ถือเป็นคำกล่าวทั่วไปของชาวกรีกโบราณ (household word) ถูกชาวกรีกนำมาตีความเพื่อปรับใช้ในสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมทั้งช่วงก่อนหน้าและหลังโสเครตีสและเพลโต หรืออยู่ในช่วงระยะเวลาประมาณ 800 B.C. ถึง 500 A.D. ‘know thyself’ ปรากฏอยู่ในงานของเฮสิียด (Hesiod) ได้อบรมสั่งสอนให้ผู้ที่แข็งแรงกว่าควบคุมความหยิ่งผยอง (control your pride) ในคติพจน์ของนักปรัชญาเฮราคลิตุส (Heraclitus) กล่าวถึงการค้นหาตัวเอง (I went in search of myself.) ทางด้านกวีเอสกิลุส (Aeschylus) ใช้ตัวอย่างของเทพโพรมิเธอุส (Prometheus) สั่งสอนในการรู้ถึงขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของตัวเอง (As know your measure.) ด้วยการไม่ท้าทายอำนาจเทพบิดรซุส (Zeus) จนถูกลงโทษชั่ววินรินทร์และในงานของกวีพินดาร์ (Pindar) กล่าวถึงการรู้จักตัวเองถูกใช้ในความหมายให้สำนึกถึงข้อจำกัดในความเป็นมนุษย์ (as know you are human and mortal) (โปรดดู Eliza Gregory Wilkins, “Know Thyself” in Greek and Latin Literature. (Chicago:Ares Publishers Inc, 1979).,pp.1-13.

วิญญาณ ซึ่งโสเครตีสได้นิยามมันเอาไว้ว่ามันคือความรู้ในคุณธรรมหรือ ‘คุณธรรมคือความรู้’* (virtue is knowledge) โดยโสเครตีสได้เปลี่ยนความหมายของคุณธรรม (virtue or arete) จากเดิมที่ใช้กันในความหมายที่กว้างอธิบายครอบคลุมกิจกรรมของผู้คนในสังคม โดยเน้นไปยังเรื่องของความชำนาญ ความเชี่ยวชาญและการมีทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการทำหน้าที่ ประกอบอาชีพต่างๆและรวมไปถึงความสามารถด้านการกีฬา ขณะเดียวกันแรงผลักดันที่คอยเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวกรีกโบราณก่อนโสเครตีสแสวงหาคุณธรรม ได้มีที่มาจากสามแหล่งสำคัญ อันได้แก่ สัญชาตญาณในการแสวงหาผลกำไร การแสวงหาความสุขและสุดท้ายความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จและได้รับชื่อเสียง แต่มาถึงโสเครตีสเขาได้เปลี่ยนความหมายของมันขึ้นเสียใหม่ในลักษณะที่มีนัยเชิงศีลธรรม-จริยธรรม (moral-ethical connotation) เป็นความรู้ทางที่จะบอกว่าการมีชีวิตที่ดี มีความสุขได้นั้นบุคคลคนนั้นจะต้องทำอย่างไรกับจิตวิญญาณ ซึ่งหมายถึงการมีความรู้ที่รู้ลึกภายในจิตวิญญาณของตัวเองเสียก่อน (deep inner knowledge)

เมื่อบุคคลผู้นั้นมีจิตวิญญาณที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเอง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการเริ่มต้นตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบถึงความรู้เกี่ยวกับตัวเองและที่ตัวเองมีอยู่ หากจะกล่าวในภาษาของโสเครตีสที่ปรากฏอยู่ในบทสนทนา Apology ก็คือ ‘ชีวิตในแบบไม่มีการตรวจสอบเป็นชีวิตที่ไม่มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่’ (the unexamined life is not worth living)⁴⁹ หรือในบทสนทนา Gorgias โสเครตีสตั้งคำถามถึงสำนึกในตัวตนที่แท้จริงของแต่ละบุคคลว่า ‘ในฐานะปัจเจกบุคคลผู้เป็นหนึ่งเดียว ข้าพเจ้ายอมรับความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกับผู้คนจำนวนมากดีกว่าจะเกิดความไม่ประสานสอดคล้องและมีความขัดแย้งขึ้นกับตัวข้าพเจ้าเอง’ (...better that the mass of mankind should

* ฟรีดริช นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) นักปรัชญาชาวเยอรมันโจมตีการนำเสนอของโสเครตีสให้คุณธรรมเป็นสิ่งที่สามารถสั่งสอนกันได้ จากรูปแบบสมการ (equation) ที่กำหนดให้ “ความรู้=คุณธรรม=ความสุข” (knowledge=virtue=happiness) เป็นการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางความคิดที่เกี่ยวข้องกับมุมมองเรื่องคุณธรรมของชาวกรีกโบราณ ที่การมีชีวิตที่ดีมีความสุขต้องดำเนินอยู่ภายใต้กรอบหรือการขึ้นนำของเหตุผลและความรู้ (a life ruled by thought!) ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าทฤษฎีของเหตุผลหรือความรู้ อีกทั้งต้องเป็นความรู้ในจิตวิญญาณอีกด้วย ซึ่งก่อนหน้าโสเครตีสและเพลโตความหมายของคุณธรรมในสังคมชาวกรีกโบราณถูกนำเสนอผ่านเรื่องของการกระทำ (deeds) ที่แสดงออกถึงวีรกรรมต่างๆ อาทิ ความกล้าหาญ มิตรภาพ และความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบปฏิภาณ นอกจากนี้การให้คุณธรรมเป็นสิ่งที่สามารถสั่งสอนกันได้ยังมีนัยถึงการเปิดประตูให้กับสามัญชนคนธรรมดา ก้าวขึ้นมามีความคิดและสถานะเท่าเทียมกับชนชั้นผู้ดี ผู้ปกครอง (โปรดดู Friedrich Nietzsche, *The Pre-Platonic Philosophers*. Translated from the German and Edited, with an Introduction and Commentary, by Greg Whitlock. (Urbana: University of Illinois Press, 2001), pp.142-151.)

49

Plato. *Apology* : 38a.

disagree with me and contradict me than that I, a single individual, should be out of harmony with myself and contradict myself.)⁵⁰ การตั้งคำถามในลักษณะดังกล่าวของโสเครตีสจะทำให้ผู้ถูกถามได้หันมาตระหนักถึงการมีความรู้เกี่ยวกับตัวตนที่แท้จริง (true self) โดยความรู้เกี่ยวกับตัวตนที่แท้จริงจะถือกำเนิดมาจากการเฝ้าดูแลจิตวิญญาณให้ส่วนที่ดียกกว่า ต่ำกว่าอยู่ภายใต้การดูแลจากส่วนที่ดีกว่า สูงกว่า จึงจะบังเกิดความยุติธรรม

โสเครตีสได้ออกมากระตุ้นจิตวิญญาณของชาวเอเธนส์ ให้หันมาตั้งข้อสงสัยต่อการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวยทางวัตถุและความปรารถนาในทางด้านร่างกายให้น้อยลง โดยหันมาดูแลจิตวิญญาณให้มีความสมบูรณ์ที่สุด เนื่องจากโสเครตีสมีความเชื่อมั่นว่าจิตวิญญาณของมนุษย์มีโอกาที่จะเข้าถึงความสมบูรณ์ หากไม่หลงเผลอมาเวียนติดอยู่ในโลกของวัตถุและกามสุข นอกจากนี้แล้วต้องมาจากการที่ต้องฝึกฝนจิตวิญญาณให้รู้จักคิดและการตั้งคำถามซึ่งเป็นการตรวจสอบโดยผ่านรูปแบบการสนทนาพูดคุยกับตัวเองอย่างสม่ำเสมอ⁵¹ ขณะเดียวกันในบทสนทนา Apology โสเครตีสได้สนับสนุนแนวความคิดที่ดำเนินอยู่ในลักษณะที่ให้จิตวิญญาณเป็นตัวกำหนดร่างกายเอาไว้ว่า ‘ความมั่งคั่งทางด้านวัตถุไม่ได้ทำให้ผู้นั้นเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ แต่การเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ต่างหากที่สร้างความมั่งคั่งทางวัตถุ พร้อมกับมอบความสุขทั้งในชีวิตส่วนตัวและทางสังคมแก่บุคคลผู้นั้น’⁵²

โสเครตีสเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนาชีวิตที่ดีและมีความสุข ซึ่งมันเป็นเหตุผลเบื้องต้นทำให้มนุษย์แสวงหาความร่ำรวยมั่งคั่ง อำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียงรวมไปถึงการเป็นคนมีสุขภาพที่ดี แต่สิ่งที่มีมนุษย์แสวงหาดังกล่าวจะเป็นผลดี มีประโยชน์ต่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของมันก็ต่อเมื่อเขาารู้วิธีที่จะใช้และจัดการกับมัน ยกตัวอย่างเช่นผู้ปกครองเมื่อมีอำนาจหากสามารถควบคุมใช้มันไปในทางที่เป็นประโยชน์กับประชาชน ก็จะได้รับคำสรรเสริญแต่หากใช้อำนาจไปในทางที่ชั่วร้ายก็จะกลายเป็นทรราชย์ ขณะที่ความแตกต่างระหว่างผู้ปกครองที่ดีและไม่ดีมาจากการมีความรู้ การรู้จักควบคุมตัวเอง และความยุติธรรมซึ่งคุณสมบัตินี้ดังกล่าวโสเครตีสให้คุณค่าว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญ

เพื่อที่จะปฏิบัติภารกิจดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จบุคคลผู้นั้นจะต้องมีความรู้ หรือปัญญาแห่งการปฏิบัติอันลุ่มลึก (wisdom or phronesis) ในการที่จะใช้คุณธรรมที่ตัวเองมีอยู่ให้เกิด

⁵⁰Plato. Gorgias : 482.

⁵¹Jan Patocka. (2002) Plato and Europe. Translated by Peter Lom. Stanford : Stanford University Press.,p.86.

⁵²Plato. Apology : 30a-b.

ประโยชน์และความสุขตามมา แต่ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลผู้นั้นถือครองสิ่งที่ตัวเองแสวงหามาได้ โดยไม่มีความรู้หรือคุณธรรมคอยมาเป็นตัวกำกับอยู่ ผลลัพธ์ของมันจะออกมาในด้านร้ายมากกว่าด้านดี ประเด็นดังกล่าวได้ถูกโสเครตีสพิสูจน์เอาไว้ในบทสนทนาชื่อ Gorgias ว่า ‘ไม่มีบุคคลใดตั้งใจกระทำผิด และการกระทำผิดทั้งหลายมาจากความไม่ตั้งใจ’* เพราะฉะนั้นพฤติกรรมและการกระทำที่ผิดพลาดจึงเกิดมาจากความโง่เขลาเบาปัญญา (ignorance) ของบุคคลผู้นั้น การศึกษาและปลูกฝัง เพื่อให้จิตวิญญาณของบุคคลผู้นั้นมีความรู้ก็คือการเยียวยาแก้ไขความโง่เขลาเบาปัญญา สร้างความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณ (self-knowledge) และการควบคุมจิตวิญญาณ (self-ruling) ที่จะทำ บุคคลผู้นั้นบรรลุถึงความมีตัวตนที่แท้จริง (true self)

การจัดระเบียบขึ้นมาใหม่ให้กับจิตวิญญาณ โดยกำหนดคุณค่าและความสำคัญแก่ ‘จิตวิญญาณอยู่เหนือร่างกาย’ (mind over body) จากผลงานของโสเครตีส หรือดำเนินอยู่ภายใต้ลักษณะที่ให้จิตวิญญาณเป็นนาย ร่างกายเป็นบ่าวไพร่ หรือเปรียบเทียบในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนายช่างกับเครื่องมือ ที่ต้องการการเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะนำมาใช้ในทางที่ถูกต้องจึงจะได้ประสิทธิผลอันพึงพอใจออกมา⁵³ การที่ต้องให้ความสนใจและความสำคัญกับการดูแลจิตวิญญาณ เนื่องจากจิตวิญญาณในฐานะเป็นที่ตั้งของเหตุผลและปัญญา เพราะฉะนั้นการดูแลจิตวิญญาณ นอกจากจะเป็นการแสวงหาความรู้และความจริงแล้ว การดูแลจิตวิญญาณยังเชื่อมโยงกับการดูแลเรื่องความยุติธรรม (caring for justice) โดยโสเครตีสเชื่อมั่นว่าความยุติธรรมคือสาระสำคัญของจิตวิญญาณที่สมบูรณ์และชีวิตที่ดีมีความสุข⁵⁴ เฉกเช่นเดียวกับสุขภาพที่ดี ไม่โดนรังควาญจากโรคภัยไข้เจ็บถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับร่างกาย ส่วนชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลผู้นั้นจะเสื่อมความหมายลงเมื่อใดที่จิตวิญญาณของเขาต้องปนเปื้อนกับความอยุติธรรม (Crito, 1977: 47d-48a) ซึ่งสิ่งดังกล่าวกระทำไปในลักษณะที่ปรับเปลี่ยนทิศทาง (redirection) การเคลื่อนที่ของจิตวิญญาณมนุษย์กันเสียใหม่ คือแทนที่จะปล่อยให้มันเคลื่อนไหวไปในแบบเสรี หรือเพียงพิจารณามันในลักษณะเป็นพลังทำให้มนุษย์เคลื่อนไหวมีชีวิตตามจารีตแบบโฮเมอร์ การปรับทิศทาง การเคลื่อนที่ของจิตวิญญาณของโสเครตีส

* อย่างไรก็ตามในบทสนทนา Hippias Minor โสเครตีสได้แสดงทัศนคติที่ขัดแย้งกันโดยถึงการกระทำผิดที่ตั้งใจไว้แล้วนั้น ตีว่าไม่ตั้งใจเอาไว้ (Hippias Minor, 1987: 372a-b)

⁵³ Plato. Gorgias : 513c-d.

⁵⁴ Plato. Gorgias : 470d, 478c-d.

เสียใหม่นี้กระทำอยู่ภายใต้การเคลื่อนไหวอย่างมีระเบียบกฎเกณฑ์ และตั้งเป้าหมายมุ่งไปสู่สิ่งที่ประเสริฐกว่า⁵⁵

บทสนทนา ‘Alcibiades’ จุดเริ่มต้นของการดูแลตัวตน

การดูแลตัวตน (care of the self) ปรากฏอยู่ในอารยธรรมของทั้งกรีกและโรมัน มีความสำคัญและทรงอิทธิพลส่งต่อให้ความคิดในยุคต่อมาอยู่ในรูปแบบแตกต่างกันออกไป ผ่านทางคริสต์ศาสนา การอบรมสั่งสอน (pedagogical) ทางการศึกษาและสถาบันทางด้านจิตเวช จะสังเกตได้ว่าการดูแลตัวตนไม่อยู่ในรูปแบบของการใช้กำลังบังคับ แต่ค่อยๆ หลอมสร้างตัวตนให้แก่บุคคล (self-formation of the subject)⁵⁶ ชาวกรีกโบราณสร้างตัวตนทางคุณธรรม (ethical self) การดูแลตัวตนภายใต้แนวคิดทางคริสต์ศาสนา ออกมาในรูปของการปฏิเสธตัวตน (self-renunciation) ผ่านแนวคิดในเรื่องการระงับความอยากทางร่างกาย (asceticism)

เนื้อหาหลักของปรัชญาและปรัชญาการเมืองคลาสสิก นับตั้งแต่เพลโต (Plato) มาจนถึงปลายยุคของแนวคิดเฮเลนนิสติก (Hellenistic) เน้นในเรื่องของการดูแลตนเอง มั่นมีนัยความสำคัญ บ่งบอกถึงการที่บุคคลมีเสรีภาพ (individual freedom) ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับเสรีภาพของพลเมือง (civic liberty) สำหรับชาวกรีกโบราณมันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เสรีภาพหมายถึงการที่ไม่ตกเป็นทาส ในลักษณะของการตกอยู่ภายใต้การปกครองหรือเป็นอาณานิคม ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของนครรอบตัวและอำนาจของผู้ปกครอง รวมไปถึงการไม่ตกเป็นทาสกิเลสตัณหาของตัวเอง (own passion) ซึ่งประเด็นหลังสุดนี้มีความสำคัญและน่าสนใจ การดูแลตนเองเมื่อมาถึงมือของคริสต์ศาสนาที่ได้ประสบผลสำเร็จในเรื่องของการ (self-salvation) ในฐานะของการเป็นรูปแบบหนึ่งของการดูแลตนเอง อย่างไรก็ตามการปลดปล่อยตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความย้อนแย้ง (paradox) เนื่องจากคนที่บุคคลจะประสบผลสำเร็จในการดูแลตนเองผ่านมาทางการปลดปล่อยตนเอง บุคคลผู้นั้นจะต้องผ่านการปฏิเสธ (self-renunciation) มาเสียก่อน

การดูแลตนเองให้ได้นั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยลำพัง มันจำเป็นที่จะต้องอาศัยความรู้ ความรู้ที่มีความสำคัญของชาวกรีกโบราณ คือความรู้ที่เรียกว่าความรู้ทางด้านจริยธรรม (ethics) แต่ในทางปฏิบัติมันเป็นสิ่งที่มากกว่าความรู้ ความเป็น ‘ethos’ ก็น่าจะหมายถึงการเป็นอยู่และการ

⁵⁵ Patocka., Ibid., p.109.

⁵⁶ The Essential Foucault. Selected from essential works of Foucault, 1954-1984. Edited by Paul Rabinow and Nikolas Rose. New York : The New Press, 2003., pp.26-27.

ปฏิบัติตัว (way of being and behavior) รวมไปถึงการที่บุคคลปรากฏต่อหน้าบุคคลอื่นภายใต้เครื่องแต่งกาย รูปลักษณ์และการมีกิริยาท่าทาง สำหรับชาวกรีกสิ่งที่เกิดจาก ‘ethos’ ยังเป็นเรื่องของเสรีภาพอีกด้วย⁵⁷

ในบทสนทนา Alcibiades ของเพลโตและบทสนทนา Memorabilia ของ Xenophon โสเครตีสสนทนากับคนหนุ่มที่เขาเจอว่า ‘พวกคุณจะเป็นนักการเมือง ปกครองบ้านเมือง คือการดูแลผู้อื่น แต่คุณ (ยัง) ไม่เคยดูแลตัวเองเลย หากคุณยังไม่ดูแลตัวเอง คุณก็จะกลายมาเป็นผู้ปกครองที่เลว การเป็นผู้ปกครองตนเองและขยายไปถึงการทำหน้าที่ปกครองผู้อื่น ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้จักตนเอง (know thyself) กับเรื่องของการดูแลตนเอง (care of the self) เป็นความรู้ที่ต้องสร้างขึ้นให้กับตัวเอง

การดูแลตนเองของผู้ปกครอง

บทสนทนา Alcibiades มนุษย์คือการปลูกฝังและการดูแลตนเอง

บทสนทนา Alcibiades หรือว่าด้วยธรรมชาติมนุษย์ (On the Nature of Man) มีความสำคัญในฐานะเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นของการศึกษาปรัชญาความคิดของเพลโต มีเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับความรู้ของความเป็นมนุษย์ เช่นเรื่องของการรู้จักตนเอง การปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ที่จะนำไปใช้ในการปกครองตัวเองและชุมชนการเมือง ใช้ความรู้เพื่อแยกแยะและพิจารณาตัดสินสิ่งที่ดีออกจากสิ่งที่ไม่ดี สามารถมองเห็นความยุติธรรมแยกออกจากความอยุติธรรม เฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของผู้ปกครองที่จะต้องมีความรู้ที่ปกครองตัวเองให้ได้เสียก่อนจึงจะไปทำหน้าที่รับผิดชอบปกครองดูแลผู้ใต้ปกครองและบ้านเมือง

ผู้นำ ผู้ปกครองหรือในกรณีของนักการเมืองเองจะต้องมีความรู้ที่มีมากกว่าชาวบ้านทั่วไป ไม่ใช่เป็นบุคคลผู้มีเพียงแค่ความกระหายอยากเข้าสู่การเมืองหรือในกรณีของ ‘Alcibiades’ ชายหนุ่มผู้มีชาติตระกูลสูงศักดิ์ เป็นชนชั้นสูงของเอเธนส์ก็ยังคงถูกทางโสเครตีสสอบถามถึงความรู้ในการเป็นผู้ปกครองที่จะต้องมีความรู้เหนือกว่าหรือมากกว่าประชาชน เฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในเรื่องของการพิจารณาตัดสินแยกแยะความยุติธรรมออกจากความอยุติธรรม⁵⁸

⁵⁷The Essential Foucault. Ibid.,pp.29-30.

⁵⁸Plato. Alcibiades : 113 b-c.

โสเครตีสให้ความสำคัญกับความรู้ที่ผู้ปกครองจะต้องมีโดยยกตัวอย่างการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดความรู้ให้แก่ทายาทที่จะก้าวขึ้นมาเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรยุคโบราณอย่างเปอร์เซียรวมไปถึงนครรัฐสปาร์ต่าว่า เริ่มตั้งแต่เมื่อลูกหลานมีอายุเพียงแค่เจ็ดขวบ เริ่มฝึกสอนให้มีความสามารถในการขี่ม้าและรู้จักการล่าสัตว์ เพื่อฝึกฝนทางด้านกายภาพของร่างกาย หลังจากนั้นเมื่อมีอายุครบสิบสี่ปี ก็จะได้รับ การฝึกอบรมจากครูของราชสำนัก (royal tutors) ประกอบด้วยบุคคลที่ผ่านการคัดสรรว่าเป็นบุคคลผู้ที่มีความรู้ มีความยอดเยี่ยมเป็นที่สุดในสี่ด้าน (the best) ซึ่งได้แก่ผู้มีสติปัญญาที่สุด (the wisest) ผู้ทรงความยุติธรรมที่สุด (the most justice) ผู้ที่สามารถควบคุมความอยากของตนเองได้ดีที่สุด (the most self-controlled) และสุดท้ายบุคคลที่มีความกล้าหาญที่สุด (the bravest) ซึ่งจะสังเกตได้ว่าลักษณะของชุมชนการเมืองยุคโบราณดำเนินอยู่ในลักษณะของการที่ดินแดนต่างๆทำศึกสงครามกันอยู่เกือบตลอดเวลา (warrior state) ด้วยเหตุดังกล่าวชุมชนการเมืองหรือดินแดนที่มีผู้ปกครองที่มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการสู้รบทั้งการรักษาดินแดนไม่ให้ถูกรุกรานหรือยึดทำลายจากฝ่ายศัตรู จนกระทั่งถึงมีทักษะความเชี่ยวชาญในการรบเพื่อทำการขยายดินแดน เชี่ยวชาญทางการศึกสงคราม ก็จะได้รับ การยอมรับว่าเป็นผู้ปกครองที่ดี มีความสามารถเป็นที่รักใคร่ของประชาชน การให้ความสำคัญกับเรื่องของความแข็งแรงทางร่างกาย (made yourself strong) จึงนับเป็นคุณธรรมหลักอย่างหนึ่งในการเป็นผู้ปกครอง ได้รับการยอมรับสามารถเป็นผู้นำและที่พึ่งของประชาชน

ในสถานะที่ทั้งสี่เป็นคุณธรรมหลักที่สร้างความเป็นเลิศให้กับบุคคลผู้นั้น โดยความมีสติปัญญาได้แนะนำและสั่งสอนให้รู้จักการเคารพและบูชาเทพเจ้า รวมไปถึงบุคคลในสถานะของกษัตริย์พึงปฏิบัติ ผู้ที่ทรงความยุติธรรมที่สุดจะอบรมให้ยึดมั่นอยู่กับความถูกต้อง (truthful) ไปชั่วชีวิต ส่วนผู้ที่สามารถควบคุมความอยากของตนเองได้ดีที่สุดนั้นจะช่วยให้รู้จักการรู้เท่าทันโดยไม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองหรือถูกควบคุมจากความอยากและกิเลสของตนเอง ไม่ให้เป็นคนที่หลงมัวเมาอยู่กับความรื่นรมย์จากผัสสะ เนื่องจากบุคคลที่เป็นผู้ปกครองนั้นความสำคัญแรกเริ่มเขาจะต้องปกครองตนเองให้ได้เสียก่อน โดยการเป็นอิสระและรู้เท่าทันโดยไม่ตกเป็นทาสของตัณหาและความอยากของตนเองให้ได้เสียก่อน จึงจะมาทำหน้าที่ของการเป็นผู้ปกครองได้สมบูรณ์แบบ ไม่ใช่ในแบบที่ตัวเองก็ยังไม่มีปัญญาความรู้สามารถปกครองตนเองได้แล้วจะมีความชอบธรรมใดมาปกครองผู้อื่นได้ สุดท้าย

บุคคลที่มีความกล้าหาญที่สุดจะต้องปราศจากความกลัว มีความมั่นคงเด็ดเดี่ยว เนื่องจากความกลัวทำให้บุคคลกลายมาเป็นทาส (fear is slave)⁵⁹

ความรู้ย่อมเกิดจากการปลูกฝัง (self-cultivation) เพื่อให้บุคคลผู้นั้นมีความรู้และใช้ความรู้ที่ได้รับการปลูกฝังมานั้นไปจัดการดูแลสิ่งต่างๆ (taking care of things) ซึ่งการงานทุกประเภทมีความจำเป็นต้องใช้ความรู้ ความเป็นศาสตร์ ความชำนาญและทักษะเฉพาะด้านเสมอ โสเครตีสยกตัวอย่างการเดินทางเรือก็จะต้องมีกัปตันเรือผู้มีความรู้ในการแล่นเรือไปถึงจุดหมายปลายทางอย่างปลอดภัย ในกรณีของการเลี้ยงม้า จะให้ม้ามีร่างกายที่แข็งแรงมีสุขภาพดีได้นั้นก็ต้องมาจากคนเลี้ยงม้าที่มีความรู้ในเรื่องของม้า รู้ถึงลักษณะของพันธุ์ม้า รวมไปถึงธรรมชาติและนิสัยของม้า⁶⁰ ส่วนความรู้ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมือง คือความรู้ในการให้คำแนะนำที่ดี (good advice) ให้แก่พลเมือง ผู้ที่จะมีส่วนรับผิดชอบและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานต่างๆของบ้านเมือง มีเป้าหมายเพื่อให้บ้านเมืองมีสันติสุขและความเจริญ⁶¹

การปลูกฝังและการดูแลตนเองเชื่อมโยงกับคำถามที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในทางปรัชญาว่า ‘อะไรคือมนุษย์’ (what is a man?) ในความหมายที่ว่าอะไรที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างไปจากสิ่งอื่นๆ แม้ว่ามนุษย์จะมีลักษณะร่วมกับสัตว์อื่นในเรื่องของการมีร่างกาย (body) แต่มนุษย์มีจิตวิญญาณ (soul) การมีจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่ของมันคือปกครองหรือควบคุม (rule) ร่างกายคือความเป็นมนุษย์ เนื่องจากสัตว์มีเพียงแค่ร่างกายและอาศัยร่างกาย ถูกควบคุมและบงการจากร่างกาย ความเป็นอยู่ของสัตว์จึงตกอยู่ภายใต้ร่างกาย ในรูปแบบของสัญชาตญาณตั้งแต่เรื่องของปากท้องไปจนถึงเรื่องความตาย ขณะที่มนุษย์เรื่องของการรู้จักตัวเราเองจึงเป็นการรู้จักจิตวิญญาณ (we should know ourselves means that we should know our souls.)⁶²

โสเครตีสได้ชวน Alcibiades สนทนาต่อถึงการดูแลตัวตนของเรา คือการดูแลสิ่งที่เป็นของเราเอง ในลักษณะของการให้น้ำหนัก การจัดลำดับและการให้คุณค่ากับสิ่งที่เป็นของเราเอง กับสิ่งที่เป็นเพียงแค่ส่วนประกอบของเรา เป็นสิ่งที่อยู่ห่างออกจากตัวเรา (further away) และอาจจะไม่ใช่สิ่งที่เป็นของเราด้วย มันจึงเป็นสิ่งเหล่าเราไม่ควรไปยึดติดกับมันหรือต้องรู้ทันมัน อาทิเรื่องของทรัพย์สิน

⁵⁹Plato. Alcibiades : 121e-122b.

⁶⁰Plato. Alcibiades : 124d-e.

⁶¹Plato. Alcibiades : 125e.

⁶²Plato. Alcibiades : 131a.

เงินทองและอำนาจ ความมีเกียรติยศและชื่อเสียง การดูแลตัวตนที่ถูกต้องคือการแยกระหว่างร่างกาย และจิตวิญญาณ เนื่องจากธรรมชาติของร่างกายเป็นสิ่งที่ไม่คงทนถาวร ร่างกายอยู่ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงและเกิดความเสื่อมสลายอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการรับรู้ที่เกิดจากร่างกายไม่อาจจัดเป็น ความรู้ตามความหมายของเพลโตได้

ต่อมาโสเครตีสกล่าวเตือน Alcibiades ในเรื่องการที่มีผู้อื่นมาเกี่ยวข้องกับเรา ยกย่องและชื่นชมเรา ที่จะต้องใช้สติปัญญาแยกแยะให้ออกว่า บุคคลผู้นั้นรักสิ่งใดของเรา รักสิ่งที่เป็นเราหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่นหากรักในร่างกายของเรา เมื่อใดก็ตามที่อายุของเราเพิ่มมากขึ้นเป็นธรรมดาที่ร่างกายก็ ย่อมที่จะเสื่อมสภาพลงไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อถึงเวลานั้นร่างกายที่เสื่อมสภาพจึงไม่อาจเป็นที่ รัก กลายมาเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจไปแทน⁶³

การปลูกฝัง การดูแลและการควบคุมจิตวิญญาณเป็นภาระกิจอันสำคัญ เฉพาะอย่างยิ่งกับ บุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง เพราะจะทำให้รู้ว่าสิ่งที่เป็นของเราอย่างไรเป็นสิ่งที่ดี อย่งไร เป็นสิ่งที่ไม่ดี บุคคลที่ไม่รู้ว่าสิ่งที่เป็นของตนเองดีพอและมีความเหมาะสม หรือไม่มีความรู้ ความสามารถในการแยกแยะสิ่งที่เป็นของตนเองแล้ว ก็จะไม่รู้ว่าสิ่งที่เป็นของบ้านเมืองอย่างไรดี อย่งไรไม่ดีหรือแม้แต่การรู้จักแยกแยะสิ่งที่เป็น (ประโยชน์) ของตนเองออกมาจากสิ่งที่เป็นของ บ้านเมือง⁶⁴ ส่วนภาระกิจที่สำคัญสำหรับผู้ปกครองคือคุณธรรมและความรู้ที่จะใช้ปลูกฝังให้กับผู้ได้ ปกครองถูกทางโสเครตีสอธิบายให้กับ Alcibiades ฟังว่า

โสเครตีส : มันไม่ใช่กำแพงเมืองหรือเรือรบหรืออู่ต่อเรือที่บ้านเมืองต้องการ อัลไซเบียดีส หาก ต้องการทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง มันคงไม่ใช่เรื่องของจำนวนหรือขนาด แต่เกิดขึ้นไม่ได้หาก ขาดเสียคุณธรรม

อัลไซเบียดีส : ใช่แล้ว

โสเครตีส : ดังนั้นหากท่านมีความต้องการที่จะบริหารกิจการของบ้านเมืองให้ถูกต้องและดี งามแล้ว ท่านจะต้องส่งมอบคุณธรรมให้กับพลเมืองของท่าน

อัลไซเบียดีส : แน่แน่นอน⁶⁵

⁶³ Plato. Alcibiades : 131c-d.

⁶⁴ Plato. Alcibiades : 134e-135a.

⁶⁵ Plato. Alcibiades : 134b-c.

โสเครตีสได้สนทนากันต่อกับทางอัลไซเบียดิสกันต่อถึงความเชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมกับการปกครองบ้านเมืองว่า

โสเครตีส : ดังนั้น สิ่งที่ท่านต้องการให้เกิดกับตัวของท่านเองและแก่บ้านเมือง มันไม่ใช่อำนาจทางการเมือง และไม่ใช่สิทธิอำนาจ (authority) ในการทำสิ่งที่ท่านต้องการ สิ่งที่เป็นแก่นแท้ของท่านคือความยุติธรรม (justice) และการควบคุมตนเอง (self-control)

อัลไซเบียดิส : ชัดเจน

โสเครตีส : อัลไซเบียดิสที่รักของข้าพเจ้า ในยามที่บุคคลหรือบ้านเมืองปราศจากปัญญา ก็คือการมีเสรีภาพที่จะลงมือกระทำสิ่งที่ต้องการ แล้วท่านลองคิดว่ามันจะลงเอยอย่างไร ยกตัวอย่าง เช่น คนที่เจ็บป่วยและมีอำนาจที่จะทำสิ่งที่ตนเองต้องการโดยปราศจากความรู้ในทางการแพทย์ และด้วยอำนาจเด็ดขาดที่ไม่มีใครผู้ใดจะห้ามปรามไว้ได้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือการทำลายสุขภาพ

อัลไซเบียดิส : ที่ท่านกล่าวมานั้นถูกต้องแล้ว

โสเครตีส : และในเรือ หากใครก็ได้มีเสรีภาพที่จะทำสิ่งที่เขาอยาก แต่ปราศจากความรู้และทักษะใดๆ ในการเดินเรือ ท่านคาดการณ์ได้ไหมว่าสิ่งใดจะบังเกิดขึ้นกับตัวเขาและคนบนเรือ

อัลไซเบียดิส : แน่แน่นอนว่าทุกคนตาย⁶⁶

⁶⁶Plato. Alcibiades : 134e-135a.